

פרשת ויצא

העלון יוצא במהדורה מקוונת בלבד. מי שיכול להפיץ - יבורך!

בעושר רב, ויפרוץ האיש מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים". ואילו לבן, בשובו למקומו לאחר שרדף אחרי יעקב, מצא שליסטים רוקנוהו ורוששוהו מכל וכל (בי"ר עז, טו). זה סופו של עושק ורמאי!
ובענין זה: מעשה בסוחר יהודי שחצה את המדבר וצורר כספו בידו, לעשות בו סחורה. בדרכו התנפלו עליו שודדים ושללו כל ממונו. עמד תוהה ואבל, חסר כל. לפתע ראה פרש חמוש.

שאלו הפרש: "מה לך?" סיפר כל אשר קרהו.

אמר לו הפרש: "אם ארדוף ואשיגם - ואחלץ מהם שללם - מה יהא שכרי?"
אמר לו: "אתן לך עשירית".

מאן הפרש.

אמר: "אתן לך מחצית", וסרב.

נענה הסוחר ואמר: "קח הכל, ותן לי מה שתרצה".

הסכים הפרש, בתנאי שההתחייבות תכתב ותחתם. לאחר מכן מהר אחריהם, הרג מקצתם והכניע את השאר, וחלץ את ההון הרב. נטל מתוכו זהוב, והשליך ליהודי.

אמר היהודי: "אנא בטובך, יהיה הוגן" - והפרש אטם אזנו משמוע.

קראו הסוחר היהודי לדין לפני המלך אלפונסו.

התניצבו לפני המלך, והיהודי טען שנעשק. הוציא הפרש את ההתחייבות החתומה.

פנה המלך ליועצו, החכם **רבי שמואל סקיל זצ"ל**, ואמר: "מה נעשה במקרה זה? הלב ממאן לנשל את היהודי מכל רכושו, אבל ההתחייבות חתומה, גם אם הוצאה מידו באין ברירה".

אמר רבי שמואל למלך: "תן לי רשות", והרשות ניתנה. אמר לפרש: "בבקשה ממך, תן לסוחר הזה עוד כמה זהובים".

ענה הפרש: "לא רוצה!".

אמר רבי שמואל לפרש: "האמנם רוצה אתה את הכל, מלבד הזהוב שנתת?"

אמר הפרש: "אכן כן!".

"אם כן", אמר רבי שמואל לסוחר, "החזר לו את הזהוב שקבלת, והוא ישיב לך את כל הרכושו!"

"מדוע?" תמה הפרש.

"כי זו לשון ההתחייבות", אמר רבי שמואל: "קח הכל, ותן לי מה שתרצה. וברגע שהודית שאתה רוצה בכל, מלבד אותו זהוב, הרי חייב אתה לתת לסוחר, כי זה מה שאתה רוצה..."

חפו פני הפרש, שבקש לתפוס מרובה, ונאלץ לוותר על שלליו... (מעין השבוע)

"וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלָאָה הַשְּׂדָה אֶל צֹאנוּ. וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאֵה אֲנֹכִי אֶת פְּנֵי אַבְיָכֶן כִּי אֵינְנִי אֱלִי פְתֹמֵל שְׁלֹשׁ אַבְי הִיא עֲמֻדִי" (לא, ד-ה).

מה פשר המשפט שמוסיף יעקב בסוף דבריו לרחל וללאה: "ואלוקי אבי היה עמדי" - משפט החסר כל קשר להזעפת הפנים של לבן אביהם אליו?

ניתן למצוא הסבר נפלא לכך בדברי המשנה המפורסמים במסכת אבות (ג, א): "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו". והקשו המפרשים, שלכאורה דברי משנה זו סותרים גמרא ערוכה במסכת כתובות (דף קה): בה נאמר שתלמיד חכם - 'צורבא מדרבנן' האהוב ומקובל על בני עירו, סימן רע עבורו. זאת מפני שאהבתם אליו היא מפני שהוא אינו מוכיח אותם במילי דשמיא, ואין הוא מייסרם לחזור בתשובה. הרי שדוקא העובדה שרוח הבריות נוחה הימנו - מהווה סימן כי אין רוח המקום נוחה הימנו!

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ, בספר דרשותיו "ערות דבש" (ח"ב, דרוש ג) תירץ את הסתירה וביאר את הדברים בטוב טעם: מה שאמרו במשנה על 'רוח הבריות' - אין הכוונה להמוני העם והאספסוף, כי אם לתלמידי חכמים ואנשי מעשה, שהם 'הבריות' האמיתיים. כשדעת יושבי הקרנות נוחה מאדם, אין זה סימן טוב עבורו. אולם כשדעתם של הישרים והחסידים בעם נוחה מאדם, הרי זה ראייה שרוח המקום נוחה הימנו.

הבין יעקב אבינו כי מציאות זו לפיה פני לבן אינם אליו כתמול שלשום, עלולה לעורר סימני שאלה אצל רחל ולאה: היתכן שאין רוח הבריות נוחה מיעקב? האם אין בכך חילה סימן שאך רוח המקום אינה נוחה הימנו? לכן טרח יעקב אבינו והודיעם מיד: "ואלוקי אבי היה עמדי" - דעו לכם כי רוח המקום נוחה ממני, כי אין לבן כלול בתוך 'הבריות' שיש להתחשב בדעתם, ואדרבה סימן רע יהא אם דעתו נוחה הימנו... (ושלל לא יחסר)

"וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לְזֶה שֵׁם הָעִיר לְרֵאשִׁינָה" (כת, ט).

דבר נפלא, אמר מרן פוסק הדור רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל, מבואר כאן בפסוק: מאז שנברא העולם, רוצים בני האדם להיות בני אלמות, לא למות. ובאמת כשצעירים חושבים שזה אכן כך, אבל כשמבגרים רואים שהמציאות קצת שונה ואז כל אחד מנסה למצוא דרך להנציח את זכרו, שלא ישכחו אותו.

כיצד?

אם עשיר הוא ובעל נכסים - יבנה על שמו בנין מפואר של בית-חולים וכדומה, וכך יזכרוהו כולם שנים רבות אחרי מותו. ואם חכם הוא - יבנה ישיבה על שמו, ואכן יזכה מחמת כך לשכר גדול בגן עדן.

היה מקום אחד שתושביו היו, אכן, בני אלמות: העיר "לזו". שם לא היתה שליטה למלאך המות, ואנשיה לא היו מתים [כמבואר בגמרא בסוטה, דף מו:]. בא יעקב אבינו וחידיש: אין דבר כזה שלא מתים! גם אם הצלחתם לצור מקום שמלאך המות לא יכול להיכנס - אבל מי שצריך למות יצא מהעיר אל זרועותיו.

ידוע המעשה המובא בגמרא (סוכה דף נג): "הנהו תרתי כושאי דהוו קיימי קמיה שלמה, סופרים דשלמה הוו. יומא חד חזייה [שלמה המלך] למלאך המות דהוה קא עציב. אמר ליה: אמאי עציבת? - אמר ליה: דקא בעו מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא" - מבקשים ממני את שני הסופרים שלך היושבים כאן. "מסרינהו לשעירים שדרינהו למחוזא דלזו" - שלמה המלך מסר אותם ביד השדים ושלחם לעיר לזו, ששם אין למלאך המות שליטה. "כי מטו למחוזא דלזו, שכבו" - כשהגיעו לשם - מתו.

"למחר חזיא מלאך המות דהוה קא בדח" - למחרת ראה שלמה המלך את מלאך המות והנה הוא שמח. "אמר ליה: אמאי בדיחת? - אמר ליה: באתר דבעו מינאי תמן שדרינהו" - למקום שבו הייתי צריך לטול מהם את נשמתם - לשם בדיוק שלחת אותם... 'מיד פתח שלמה ואמר: 'רגליו של האדם הם ערבים בו, למקום שהוא נתבע - לשם מוליכים אותו.

העיר לזו, אמר יעקב אבינו, אינה ערובה להיות בו אלמות. והראיה: אולי מישהו מכיר מישהו שגר בעיר לזו? לא. היכן הם כולם? כשהגיע זמנם להיפטר מן העולם, מלאך המות כבר דאג להיפגש איתם מחוץ לעירם...

אם רוצה אדם להיות בן אלמות - המשיך יעקב אבינו את חידושו - עליו להיכנס ל"בית אל-ל", לתוך ד' אמות של הלכה. מי שלומד תורה ומקים את הלכותיה - הוא, אכן, בן אלמות!

זהו שאומר הכתוב: "ויקרא את שם המקום ההוא בית אל-ל, ואולם לזו שם העיר לראשונה". פעם אנשים חשבו שצריך להימצא בעיר לזו כדי להיות בן אלמות. יעקב אבינו חידש ש"בית אל-ל" הוא המקום היחיד שבו נעשה האדם בן אלמות. על ידי קיום התורה והמצוות, האדם נעשה חי לנצח נצחים. (ומתוק האור)

"וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדַעְתֶּם אֶת לִבְנֵן בֶּן נַחוּר וַיֹּאמְרוּ יָדְעָנוּ. וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְּׁלוֹם לֹא וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם" (כט, ה-ו).

מה התכוון יעקב כאשר התעניין אצל בני העיר אודות לבן וביקש לדעת "השלום לו"?

ביאור נחמד בדרך הלצה, רשם תלמיד מפני של הגאון בעל 'חתם סופר' מפרשבו

רג:

בגמרא בכתובות (דף קה): אמר אבוי, 'האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא, לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא' (=תלמיד חכם שבני עירו אוהבים אותו, אין זה משום שהוא מעולה ביותר, אלא משום שאינו מוכיח אותם על שאינם מקיימים מצוות כראוי). הרי שהכלל הוא, שלצדיק אין שלום עם בני עירו, משום שתמיד צריך להוכיחם על מעשיהם הרעים ועל כן שונאים אותו, כפי שמספרת הגמרא על רבה, שבני פומבדיתא היו שונאים אותו מפני שהיה מוכיח אותם. דבר זה ידוע הוא, ומעשים שבכל יום יוכיחו... (עין 'ערות דבש', ח"ב דרוש ג) לא פלא, אם כך, שכאשר רצה יעקב לדעת האם לבן הוא צדיק, הקדים ושאלם: "השלום לו", כי כאשר יש לו שלום עם בני עירו - מן הסתם אינו צדיק...

(מרן הח"ס 'ובית מדרשו')

"נַחֲשֵׁתִי וַיְבַרְכֵנִי ה' בְּגִלְלָךְ" (ל, כז).

ארבע עשרה שנה עבד יעקב אבינו את לבן עבור בנותיו. ועוד שש שנים, בהם עשקו לבן והחליף משכורתו עשרת מונים. חשב להתעשר על חשבונו, כהודאתו "ניחשתי, ויברכני ה' בגללך", וחשב לעושקו. ומה היה הסוף, יעקב אבינו יצא ממנו

